

Наша СЛОВА

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 7 (1106) 13 ЛЮТАГА 2013 г.

Памяць пра Касцюшку вечная

Традыцыйна ў Мерачоўшчыне, былі адзначаны 267-ыя ўгодкі з дня народзінаў нацыянальнага героя Тадэвуша Касцюшкі. У сядзібе, дзе нарадзіўся Касцюшка, сабраліся мясцовыя жыхары, дэмакратычная грамадскасць, мясцовая ўлада, дыпламаты і замежныя госці.

Ля помніка былі ўскладзены кветкі. У тым ліку і кошык з чырвона-зялёнай стужкай ад Івацэвіцкага гарвыканкаму. У доме-музеі праведзена экскурсія. Ушанаванне героя на гэты раз было нешматлюдным, бо ладзілася ў рабочы дзень.

Намеснік старшыні Берасцейскай абласной сацыял-дэмакратычнай партыі (Грамада) Валянцін Лазарэнкаў лічыць гэта даволі сціплай увагай з боку ўладаў.

- Гэта адзіны наш зямляк, чалавек, якога паважаюць і ў Амерыцы, і ў Францыі, і ў Польшчы... На жаль, гэтае мерапрыемства не робіцца, нават на Берасцейшчыне, нейкім сур'ёзным, масавым мерапрыемствам. Такія героі на тысячу гадоў нараджаюцца аднойчы. У многіх кутках свету стаяць яму помнікі. У нас, дзякуй, хоць музей адкрылі.

Пасля ўшанавання Тадэвуша Касцюшкі грамадскія актывісты ды мясцовыя жыхары наведлі каталіцкія могілкі ля Косава. Там 11 лістапада 1928 года да 10-годдзя незалежнасці Польшчы быў усталяваны помнік паўстанцам Кастуся Каліноўскага.

Па прапанове Беларускага добраахвотнага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры (БДТАПГК), дзяржава нядаўна надала гэтаму помніку статус дзяржаўнай каштоўнасці.

Згодна з іншымі крыніцамі, ёсць ля Косава і яшчэ адна паўстанцкая мясціна. Гэта сасоннік на вялікім узгорку, што побач з Косавам. З часу паўстання тутэйшы люд не забыўся і назвы гэтай гары "Шыбельная". Тут Мураўёў-вешальнік распраўляўся з беларускімі патрыётамі.

Паводле СМІ.

ISSN 2073-7033

120 гадоў з дня нараджэння Максіма Гарэцкага

Максім Іванавіч Гарэцкі нарадзіўся 18 лютага 1893 г. у вёсцы Малая Багацькаўка Месціслаўскага павету Магілёўскай губерні ў сялянскай сям'і. У 1901-1903 гг. вучыўся ў школе в. Вялікая Багацькаўка. Потым, у 1903-1908 гг. - у двухкласнай вучэльні ў с. Вольша Аршанскага павету.

У гэты час ён пачаў цікавіцца літаратурай. Восенню 1909 г. паступіў у Горы-Горачкую каморніцка-агранамічную вучэльню. Жыў у інтэрнаце, дзе склалася невялікае таварыства аматараў літаратуры. Пачаў друкавацца ў 1912 г. у газеце "Наша ніва", там 25 студзеня 1913 г. было надрукавана першае апавяданне М. Гарэцкага "У лазні", падпісанае псеўданімам Максім Беларус.

Пасля завяршэння вучобы ў канцы 1913 г. М.І. Гарэцкі пераехаў у Вільню, дзе працаваў чарцёжнікам, затым каморнікам Землеўпарадкавальных камісій Віленскай губерні. У Вільні М. Гарэцкі пазнаёміўся з Я. Купалам, З. Бядулем, Л. Гмыракам. Тут выдаў першы зборнік "Рунь" (1914).

У ліпені 1914 г. быў прызваны ў царскую армію. 25 кастрычніка 1914 г. быў паранены пад Сталупененам. Лячыўся ў Віленскім шпіталі, працаваў у Маскве. З лютага па травень 1916 г. вучыўся ў Паўлаўскай ваеннай вучэльні ў Петраградзе, потым служыў у Іркуцку, адтуль ў кастрычніку 1916 г. перавёўся ў Гжацк. Вясной 1917 г. зноў трапіў у шпіталь. У час Кастрычніцкай рэвалюцыі знаходзіўся ў Смаленску, служыў камандантам жыллёвага аддзела Смаленскага Савета. Разам з братам Гаўрыялам Гарэцкім склаў і выдаў "Руска-беларускі слоў-

нік". У жніўні 1918 г. стаў супрацоўнікам газеты "Звезда", паступіў на Смаленскае аддзяленне Маскоўскага археалагічнага інстытута, аднак з-за недахопу часу пакінуў інстытут. З рэдакцыяй "Звязды" ў студзені 1919 г. пісьменнік пераехаў у Менск, затым у Вільню. Працаваў выкладчыкам беларускіх настаўніцкіх курсаў у Вільні і адначасова ў Віленскай беларускай гімназіі. 16 ліпеня 1919 г. ажаніўся з Л. Чарняўскай - пісьменніцай і выкладчыцай Віленскай беларускай гімназіі. У 1920 г. выйшла яго "Гісторыя беларускае літаратуры", якая доўгі час была адзіным падручнікам для школ і ВУН. У студзені 1922 г. пісьменнік быў арыштаваны і кінуў у Лукішскую турму. Яму прад'явілі абвінавачванне ў прыналежнасці да камуністычнай партыі, замаху на дзяржаўную ўладу. Аднак, дзякуючы пратэсту грамадскасці, суд не адбыўся. М.І. Гарэцкі трапіў у Коўню, адтуль пераехаў у Дзвінск. Там чытаў лекцыі на настаўніцкіх курсах.

У ліпені 1922 г. вярнуўся ў Вільню, а ў кастрычніку 1923 г. разам з сям'ёй перабраўся ў Менск. Выкладаў беларускую мову і літаратуру на рабфаку БДУ, у студзені 1925 г. стаў навуковым сакратаром Літаратурнай камісіі Інбелкульту, быў яго правадзейным членам. Летам гэтага ж года чытаў лекцыі на настаўніцкіх курсах у цяпер. г. Клімавічы. У 1926 г. па накіраванні наркамасветы БССР пераехаў у Горкі, дзе быў пры-

значаны заг. кафедры бел. мовы і літаратуры Гора-Горыцкай сельскагаспадарчай акадэміі. У верасні 1928 г. Гарэцкі зноў у Інбелкульце.

У 1930 г. арыштаваны па справе Саюза вызвалення Беларусі. У красавіку 1931 г. асуджаны на 5 гадоў высылкі ў г. Вятку (з 1934 г., г. Кіраў). Працаваў над эпапеяй "Камароўская хроніка". У верасні 1935 г. пераязджае на працу настаўнікам рускай мовы і літаратуры ў сярэдняй школе г. Пясочная (цяпер г. Кіраў Калужскай вобл.).

4 лістапада 1937 г. М.І. Гарэцкі зноў арыштаваны. 5 студзеня 1938 г. адбылося паседжанне УНКУС Смаленскай вобл., якое вынесла пісьменніку смяротны прысуд. 21 снежня быў этапаваны ў Вяземскую турму. 10 лютага 1938 г. прысуд быў прыведзены ў выкананне. Дакладнае месца пахавання невядома. Рэабілітаваны пісьменнік быў 15 лістапада 1957 г.

(Вікіпедыя.)

22 лютага
ў межах кампаніі
"Будзьма" адбудзецца
вечарына да
120-годдзя
Максіма Гарэцкага
з удзелам акадэміка
Радзіма Гарэцкага
Імпрэза праводзіцца
на сядзібе ТБМ
па вул. Румянцава, 13.
Пачатак - 18.00
гадзін.

Паштоўка да 120-годдзя Максіма Гарэцкага, выпушчаная ТБМ

Тэксты, рэкамендаваныя ТБМ для 6-й Агульнаацыянальнай дыктоўкі

**Нядзеля васямнацатая пасля Пяцідзясятніцы.
Слова пра чалавека і пра нябесныя сілы, нашто
быў створаны чалавек на зямлі.**

Тайны гэтыя не ўсім былі адкрытыя і многім людзям недаступныя, але як гаворыць Кірыл Філасаф: "Не для таго мы былі створаны каб есці і піць, і апранацца, але каб дагадзіць Госпаду і будучыя атрымаць даброты". Але, паколькі не даследуем бажэственныя пісанні, то і заблукалі ад ісціннага шляху, і не думаем, як нас ушанаваў Бог. Стварыў нас Бог ва ўлонні маці і душу ўлажыў, і вывёў нас адтуль; неба і зямлю стварыў, поры году, сонца і месяц, і зоры, рэкі і моры, і крыніцы, звяроў і птушак, што лунаюць у паветры, і рыб у вадзе, і дрэвы, што растуць у полі, і плод для жыцця, і траву з насеннем, і ангелаў-ахоўнікаў на захаванне даў нам - усё гэта стварыў і над усім паставіў нам цара. Але каб ведаў чалавек, ад якога царства ён будзе адлучаны з-за сваёй ляноты! Ад якой будзе адлучаны славы і радасці, што ад Бога і ад святых Яго, і ў якія пойдзе пакуты! Шмат бы ён

плакаў удзень і ўноч да Бога, молячыся з слёзамі, кланяючыся без перапынку. Але паколькі многімі спакусамі дьявальскімі мы былі абкрадзеныя, бо дывал мае многія спакусы, то калі не зможа нас у пакуту ўвесці, дык лянотай нас абкрадвае і чужымі нас робіць для вечнага царства, і бываем забытыя перад тварам Божым. І гэта не проста, але і вельмі цяжка, адных бачыць у славе, і спакой, і ў радасці вясеў, сябе ж бачыць усяго пазбаўленага! Лепей было б не нарадзіцца, чым у такім сораме быць. Яшчэ для відавочнасці раскажу такую прыпавесць пра Царства Нябеснае. Калі б які цар ці вяльможа ўчыніў абед і ўсіх ушанаваў, хто дагадзіў яму, аднаму ж не даў пашаны за нейкую правіну і перад сабой паставіў, і ён бы глядзеў на ўсіх, а яны б елі і пілі і весяліліся, - што такі будзе думаць? Адлучаны ад той бачнай весялосці - такі лепей бы захацеў не бачыць гэтага. Так і

той, хто знаходзіцца ў ляноце ў гэтым веку - такому лепей было б не нарадзіцца, чым ад такой славы адпасці.

[...] Задумаў Бог стварыць другое стварэнне - у малым вялікае - гэта значыць чалавека, другога ангела на зямлі і паклонніка: на тое і створаны быў чалавек, каб душою славіць Бога, а цела пакланяцца Яму. Ангелы на нябёсах Бога пяюць, а людзі на зямлі.

[...] Адно толькі цела належыць чалавеку, а душа - ангельскае падабенства: нябачная і безцялесная, недапытная, дасканалая ва ўсіх органах чалавечых, без падзелу на мужчынскае і жаночае, і святлейшая за сонца больш, чым у сем разоў. Такія пасылаюцца людзям душы, але не такія яны з іх выходзяць.

(Паводле слова
Кірылы Тураўскага,
падрыхтаваў святар
Уладзімір Камінскі.)

Адкуль узялася паншчына?

Дзецікі!

Калі Бог стварыў усіх людзей вольнымі і ўсім даў аднолькавую душу, дык адкуль жа гэта ўзялося, што адзін марнуе ды і над людзьмі збыткуе, а другі бедны паншчыну служыць або аброкі ў казну плаціць?

Быў калісьці народ наш вольны і багаты. Не памятаюць гэтага нашыя бацькі і дзяды, але я вычытаў у старых кніжках, што так калісьці было. Паншчыны тады ніякай не было. І няма чаго таму дзівіцца, бо было лесу шмат, поля -

колькі хочаш, а людзей мала, дык нашто ж служыць паншчыну за зямлю, калі кожны мог лесу выцерабіць, хату сабе паставіць і мець сваё поле.

Але ў суседстве з намі жыў немец і цар. Аднаму і другому багацце наша калала ў вочы, каб іх так колка схпіла, і хацелі нас сагнаць з нашае Бацькаўшчыны. Трэба было бараніцца, дык кароль кажа: "Хадзем бараніцца!" - а тут не ўсе ідуць, ды і мала нашых пайшло. Выгналі цара і немца, але каб жонкі і дзеці гэтых, якія хадзілі на вайну, мелі за што пра жыць, кароль наш напісаў

такое права: "Гэтыя, якія не хочучь ісці бараніць сваю зямлю, няхай абрабляюць поле гэтым, якія б'юцца за волю і шчасце ўсіх".

І гэтак было доўга: адны баранілі край, усё хадзілі па войнах, а другія то аралі, то сеялі, то касілі, то жалі. Згэтуль і ўзялася гэтая паншчына. Мяркуюць цяпер самі, ці можна было зрабіць справядлівей, як зрабіў калісьці наш кароль?

Яська, гаспадар з-пад Вільні.

("Мужыцкая праўда"
№ 2, 1862 г.)

Максімава зязюля

Пуста мне ў дарозе. Ні душы...

Лес і лес. Кедры, лісцявінкі, бярозы, малады параснік, кусты каля балот.

Іне сказаць, каб усё гэта было вельмі пышна, густа ці нагоул прыгожа. Звычайны лес, часам даволі рэдкі і нават дробны.

А галоўнае - нейкая адвечная маўклівая нуда пануе тут і гняе думкі і пачуцці. І птушак не чуваць. Толькі

зрэдку тарабаніць жаўна.

Вось я выходжу на большы прагал, зелянейшы ад бяроз на яго ўскрайках, - дзесяці далёка і неяк асабліва сумна закукавала сібірская зязюля.

- Ку-ку! Ку-ку!

І мне ўспомніліся яго сумныя вершы:

- Не кувай ты, шэрая зязюля!..

Ці прылятае яна, шэрая, там, у Крыме, пакукаваці

яму?

І дзе будзе маё апошняе прытулішча?

Можна тут, у Сібіры, - як і яму, на далёкай чужыне?

І колькі, колькі нас, хадакоў і перасяленцаў, слухалі тут гэта сумнае кукаванне, прыгадваючы сабе бары мілае далёкае бацькаўшчыны?

(Паводле
Максіма Гарэцкага.)

21 лютага

у межах кампаніі "Будзьма"

адбудзецца 6-я Агульнаацыянальная дыктоўка

Імпрэза праводзіцца на сядзібе ТБМ па вул. Румянцава, 13.

Пачатак - 18.00 гадзін.

Уваход вольны.

Сакратарыят ТБМ заклікае сяброў ТБМ і грамадзян Беларусі ў рэгіёнах далучыцца да напісання 6-й Агульнаацыянальнай дыктоўкі ў Міжнародны дзень роднай мовы 21 лютага 2013 года.

Свята прыгожага пісьменства ў Баранавічах

Баранавіцкія прадстаўнікі грамадскасці і аматары роднага слова 3 лютага 2013 года прынялі ўдзел у VI Усеагульнай беларускай дыктоўцы, прысвечанай 175-му ўгодкам з дня народзінаў "літоўскага Марата", правядыра паўстання 1863 года Кастуся Каліноўскага. Мерапрыемства, у якім прыняло ўдзел 18 чалавек, адбылося ў памяшканні ПУП "Цэнтр Рунь" па вуліцы Брэсцкая, д. 224 в. Тэкст дыктоўкі - гэта адзін з "Лістоў з-пад шыбеіцы" Кастуся Каліноўскага, які дыктавала Анжаліка Кам-

балава. Усе ўдзельнікі свята прыгожага пісьменства не толькі правярылі свае веды па беларускай мове, але і атрымалі ў падарунак каляровую паштоўку з выяваю Кастуся Каліноўскага. А самыя маладыя ўдзельніцы свята роднай мовы былі ўзнагароджаны яшчэ і кнігай Зміцера Санько "Асобы, якія тварылі гісторыю".

Старшыня Баранавіцкай Рады Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны Віктар Сырыца.

Агульнаацыянальная дыктоўка ў Заводскім раёне Менска

8 лютага ў Менску ў сядзібе ТБМ на Румянцава, 13 6-ю Агульнаацыянальную дыктоўку пісалі сябры ТБМ

Заводскага раёна г. Менска. У дыктоўцы ўзяло ўдзел каля 20 чалавек. Пісалі тэкст з "Мужыцкай праўды", прапана-

ваны ТБМ. Чытала дыктоўку першы намеснік Старшыні ТБМ Алена Анісім.

Наш кар.

Выйшаў ангельскі пераклад кнігі Ўладзіміра Караткевіча "Дзікае паляванне караля Стаха"

У брытанска-нідэрландскім выдавецтве Glagoslav у канцы мінулага году ў новым выданні выйшаў ангельскі пераклад кнігі Ўладзіміра Караткевіча "Дзікае паляванне караля Стаха". Рэдактарка выдання Каміла Стайн адказала на пытанні Рады Свабода.

- Чаму Glagoslav вырасыў перавыдаць "Дзікае паляванне караля Стаха"?

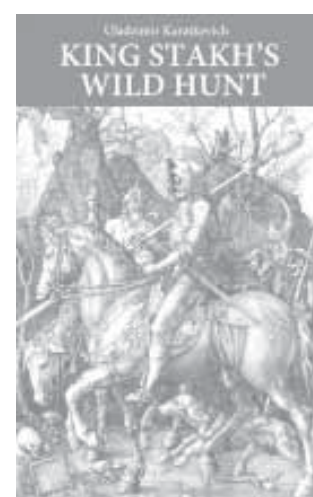
- Па-першае, мы ствараем падборку беларускай літаратуры, і, паколькі Караткевіч вельмі вядомы ў Беларусі, мы хацелі вылучыць ягоную творчасць ў нашай падборцы. Мы шукалі твор, які мог бы прадстаўляць Беларусь з культурнага і гістарычнага гледзішча, а таксама прадстаўляць цудоўную беларускую літаратуру. "Дзікае паляванне караля Стаха" тут вылучаецца, бо ў гэтым творы ёсць усё патрэбнае нам элементы. Таму мы выбралі гэтую кнігу і працавалі над ёй, каб гарантаваць, што яна будзе добра перакладзеная і добра прэзентаваная заходняму чытачу.

- Калі казаць маркетывымі тэрмінамі, што вы будзеце акцэнтаваць у апісанні кнігі, каб прывабіць чытача?

- Перадусім мы робім акцэнт на культурных аспектах кнігі. У прынцыпе гэтак мы робім з усімі творами, якія выпускаем на рынак. Але асабліва гэтай кнігай мы нібы адкрываем акно ў новы свет, які пакуль цалкам невядомы на Захадзе. Мы спадзяёмся, што гэтай кнігай мы пакажам таямніцу, цуд і прыгажосць Беларусі. Бо існуе велізарная культурная спадчына - найперш у літаратуры і ў мастацтве ўвогуле.

- То бок вы не будзеце рэкламаваць "Дзікае паляванне караля Стаха" як трылер ці прыгодніцка-таямнічы твор?

- Там сапраўды ёсць і прыгоды, і таямніца, але мы не будзем рабіць на гэтым асноўны акцэнт. Мы таксама разумеем, што гэтая кніга была напісаная з вельмі далікатным пачуццём гумару, прыгожа, жыва і цудоўна, і ў перакладзе аўтарскі голас быў захаваны. І, вядома ж, галоўны герой кнігі - надзвычайны чалавек, які праходзіць праз усё гэтыя прыгоды, разгадвае таямніцы і вырашае праблемы, і гэтак далей. Але наш асноўны акцэнт не на гэтым. Бо калі пачытаць кнігу, дык Караткевіч вельмі ясна

паказвае фон гэтай аповесці. Ён падкрэслівае культурныя традыцыі і звычаі, шмат з якіх у сучасным грамадстве ўжо зніклі. Але цудоўна акунуцца ў мора традыцый і пабачыць, якім было жыццё ў Беларусі больш за сто гадоў таму.

Перакладчыца Мэры Мінц зрабіла цудоўную працу, вельмі дэталёва і дакладна акрэсліўшы ўсе звычаі, традыцыі, нават ежу, як выглядала жытло, як былі апранутыя людзі ў той час. І саму легенду таксама, вядома ж.

Гутарыў
Аляксей Знаткевіч.

Беларусь адзначае 150-годдзе паўстання 1863 года

Адкрыццё мастацкай выставы сяброў БСМ "Радзіма найвышэй за ўсё"

1 лютага 2013 года у ДУА "Інстытут культуры Беларусі" адкрылася мастацкая выстава "Радзіма найвышэй за ўсё", прысвечаная 175-годдзю з дня нараджэння нацыянальнага героя Беларусі-Літвы Кастуся Каліноўскага і 150-ым угодкам антыцарскага паўстання 1863-1864 гг.

Тэма паўстання ў беларускім мастацтве мае не менш за 150 гадоў (столькі ж як і паўстанне). Адрозна пасля за-

душэння збройнай барацьбы супраць самаўладдзя на падворку дома Ф. Багушэвіча ў Кушлянах была збудавана капліца памяці - помнік народнай драўлянай архітэктуры. Яркім вобразам у веданнем гісторыі вызначаецца творчасць удзельнікаў паўстання Міхала Эльвіра Андрэйлі, Альфрэда Ромера, Казіміра Альхімовіча і іншых мастакоў XIX стагоддзя, якія стварылі самыя праўдзівыя творы.

У XX стагоддзі тэма Каліноўскага стала адной з самых улюбленых у беларускім мастацтве і дасягнула высокага ўзроўню і шырокага маштабу адлюстравання. Першы вобраз героя ў выяўленчым мастацтве зрабіў разьбяр А. Грубэ. Класік беларускага мастацтва П. Сергіевіч у 50-я гады

стварыў серыю выдатных кампазіцыйных палотнаў.

У 1970-х - 80-х гадах над вобразам К. Каліноўскага працавалі Р. Кудрэвіч і А. Гугель, З. Азгур, С. Герус, Л. Шчамялёў, А. Кашкурэвіч, Я. Кулік, Л. Гумілеўскі, А. Мара, М. Купава, П. Драчоў, В. Шматаў, У. Крукоўскі.

У 1987 г. В. Маркавец і М. Купава зрабілі паездку на малую радзіму нацыянальнага героя ў вёску Мастаўляны, у выніку якой былі створаны малюнкi і напісаны карціны краявідаў.

У 1988 г. у Палацы мастацтва адбылася грандыёзная выстава, прысвечаная 150-годдзю з дня нараджэння К. Каліноўскага і 125-годдзю паўстання 1863-1864 гг., на якой выступалі мастакі розных па-

каленняў, з рознымі творами ад ілюстравання яркіх літаратурных твораў, да гравюры, афорты, складанай жывапіснай і графічнай кампазіцыі. Былі прадстаўлены творы як класікаў, так і творчай моладзі таго часу.

Вобраз К. Каліноўскага і Паўстання грунтоўна адлюстраваны ў іншых сферах мастацтва і культуры. Апроч выяўленчага мастацтва, вобраз Кастуся Каліноўскага грунтоўна паказаны ў літаратуры: верш Уладзіміра Карагевіча "Нявесце Каліноўскага" і драма "Кастусь Каліноўскі", паэма А. Куляшова "Хамуціус" і інш. У галіне музыкі напісаны кантаты, хоры, песні, опера Д. Лукаса "Кастусь Каліноўскі".

У 1963 годзе ў новым мікрараёне г. Менска з'явілася вуліца імя Кастуся Каліноўскага, прымеркаваная да 100-годдзя паўстання.

Сёлетняя выстава "Радзіма найвышэй за ўсё" прыурочана да 175-годдзя К. Каліноўскага і 150-годдзя паўстання. Гэта частка прац Беларускіх мастакоў, якія былі створаны за апошнія 35 гадоў.

На гэтай выставе М. Купава паказвае частку серыі "Сейбіты вечнага", а В. Маркавец - палотны з адлюстраваннем сюжэтаў фальварка Мастаўляны. У Крукоўскі дэманструе вядомы трыпціч "Памяці К. Каліноўскага". Алесь Мара на жывапісным палатне паказвае месца збору паўстанцаў. Яўген Кулік у дзвюх кампазіцыях намаляваў збор паўстанцаў і вельмі прыязны вобраз аднаго з паўстанцаў. Алесь Пушкін стварыў два партрэты: Кастуся Каліноўскага і Марыі Ямант. Партрэт кіраўніка паўстання і яго сяброўкі напісаны ў прыгожым каларысе і авяны рамантыкай паўстання. У выставе таксама прынялі ўдзел Ігар Марачкін і Валеры Шчасны. На адкрыццё выставы быў запрошаны беларускі гурт БДУ "Тутэйшая шляхта", які выступіў з канцэрта.

Выстава з'яўляецца данінай пашаны Кастусю Каліноўскаму, рэвалюцыянеру і публіцысту, змагару за вызваленне ад нацыянальнага і сацыяльнага прымуся, за нацыянальнае адраджэнне.

Мар'ян Базылевіч.

У Баранавічах грамадскасць горада адзначыла 175-я ўгодкі з дня народзінаў "караля Літвы", правадыра паўстання 1863 года Кастуся Каліноўскага

Святочную імпрэзу 3 лютага ладзілі Баранавіцкая Рада Таварыства беларускай мовы і Польскі дом. Кандыдаты гістарычных навук Ніна Стужынская і Андрэй Кіштымаў распавялі пра асобу Кастуся Каліноўскага і асабліваці паўстання 1863 года на Беларусі. Першая дырэктарка Польскага дома ў Баранавічах Альжбета Даленга Ужосэж выказала сваё бачанне ролі Кастуся Каліноўскага ў развіцці беларускай мовы і дзяржаўнасці. У сваім выступленні грамадская актывістка Анжэла Камбалава паказала як вобраз Каліноўскага асвятляўся ў кіно, літаратуры і мастацтве. А паэт Алесь Бель прачытаў свае вершы, прысвечаныя касінерам Кастуся Каліноўскага. З цікавасцю аматары роднай гісторыі ўдзельнічалі ў гістарычнай віктарыне, прысвечанай падзеям вызвольнага паўстання 1863 года. Яе правёў старшыня Баранавіцкай Рады ТБМ Віктар Сырыца. Інтэлектуальны турнір паказаў, з аднаго боку, цікавасць людзей да асобы Каліноўскага, а з другога - як многа нам трэба яшчэ чытаць, каб дасканала ведаць пра жыццё і дзейнасць нашага "караля Літвы" (мэнавіна так сяляне-паўстанцы заходняй і цэнтральнай Беларусі называлі свайго правадыра паўстання 1863 года).

Менскія барды і выканаўцы Раман Яраш, Віктар Сямашка і Юльяна Літвінава спявалі народныя песні, а мясцовы спявак Алесь Грыцавец выканаў патрыятычную песню Сокала-Воюша, прысвечаную змагарам за свабоду. На заканчэнні свята Галіна Ярашэвіч і Таццяна Малашчанка выканалі песню "Бэз Мілавідаў", прысвечаную касінерам 1863 года.

У мерапрыемстве прынялі ўдзел каля 80 чалавек.

Вітусь Свабодскі.

У Берасці раздавалі "Мужыцкую праўду"

Берасцейскія актывісты культурна-асветніцкай ініцыятывы "Грунт" зладзілі акцыю, падчас якой раздавалі "Мужыцкую праўду" - газету да 150-годдзя паўстання пад кіраўніцтвам Кастуся Каліноўскага.

Некалькі соцень газет раздалі ў Берасцейскім універсітэце. Потым актывісты выйшлі на пляцоўку перад вучэльняй і працягвалі раздаваць газету там.

Праз некалькі хвілін з універсітэта выйшаў ахоўнік, які загадаў актывістам пакінуць пляцоўку - маўляў, "тут нічога нельга раздаваць".

Актывісты працягнулі акцыю ў іншым месцы.

Сябры "Грунту" называлі газету "Мужыцкай праўдай" у гонар той, якую выдаваў Кастусь Каліноўскі перад паўстаннем і ў ходзе яго. Як кажа кіраўнік ініцыятывы Віктар

Клімус, у гэтым годзе "сімвалічна плануецца выдаць сем нумароў газеты".

"Мужыцкая праўда" Кастуся Каліноўскага выдавалася з ліпеня 1862 па чэрвень 1863 года. Усяго выйшла 7 нумароў. У газеце Кастусь Каліноўскі пад псеўданімам Яська гаспадар з-пад Вільні звяртаўся да народу, рыхтуючы глебу для нацыянальна-вызвольнага паўстання.

Радыё Свабода.

100 гадоў з дня нараджэння Віталя Цвірка

Віталь Цвірка - адзін з лепшых беларускіх пейзажыстаў 20-га стагоддзя

Ён нарадзіўся 14 лютага 1913 года ў вёсцы Радзеева (цяпер гэта ў Буда-Кашалёўскім раёне Гомельскай вобласці) у сям'і настаўнікаў. Спрыяльнасць асяродка падмацоўвалася тым, што ў доме была добрая бібліятэка, бацька захапляўся мастацтвам, сцены ўпрыгожвалі рэпрадукцыі твораў расійскіх мастакоў. З цягам часу хлопчык пачаў маляваць і сам. Потым пераезды сям'і ў Гомель, Менск. Тут пачынаецца суцэльны ланцуг нешараговых мастакоў-асобаў, у якіх атрымліваў мастацкую адукацыю і падтрымку Цвірка. У школе - гэта Міхась Станюта, Анатоль Тычына; па-за школай - Кандрат Аграховіч (Крапіва); у Віцебскім мастацкім тэхнікуме, дзе юнак вучыўся з 1929 па 1932 год, - І. Ахрэмчык, Л. Лейтман, В. Руцай, У. Хрусталёў, М. Эндэ, Ф. Фогт; у маскоўскім Мастацкім інстытуце (1935 - 1942 гадах) - С. Герасімаў, П. Пакаржэўскі, Г. Ражскі, Б. Іагансан, А. Дайнека, І. Грабар. Няма падставаў лічыць Цвірку падобным менавіта да якога-небудзь з ягоных настаўнікаў, але, бадай, ён узяў, свядома ці не, ад кожнага тое, што адпавядала ягоным творчым патрэбам. Паступова гэтыя інгредыенты сплаліся пераўтварыліся ў новую якасць, уласную творчасць Цвірка. Гэта адбылося не хутка і не адразу. Тым больш, што час тады быў зусім неспрыяльны для востраіндывідуальных мастакоўскіх выхаванняў, быў час "квітнення" аднога на ўсіх таталітарнага сацыялістычнага рэалізму.

Шкада, што няшмат захавалася даваенных твораў Цвірка. Але, калі меркаваць па наяўных, ды па ягоных эцюдах з самаркандскай эвакуацыі, ды па першых пасляваенных менскіх эцюдах, дык як мастака яго яшчэ ў пэўным сэнсе не было. Быў добры вучань з відавочнымі здольнасцямі каларыста. Гэтыя творы быццам зародкі, часам някаватыя, часам шматоб'яцальныя, якія маглі ў далейшым і не развіцца. Будучы Цвірка ёсць у двух сакавіцкіх краявідах 1947 года - меланхалічным і бадзёрым, якія адроз-

нівае выключны каларызм.

Эвалюцыя мастака відавочная і імклівая асабліва ў такіх "тэматычна" падобных творах, як "Галыя воды" 1961 года і "Вясна" 1975-га; "Вечар пасля дажджу" 1955 года і "На возере Свір" 1962-га. Ад дакладнага, таленавітага, але ўсё ж такі крыху літаратурнага пераказу прыроды да прамога ўвасаблення яе сутнасных з'яваў душы. Цвірка аднолькава пераканаўча ўзнаўляе пранізліваю, ветравую прастору ў "Заслаўі" (1977), душную спякоту лета ў пейзажы "У Пясках. Лега" (1966), месцавую прыстойнасць і самазадаваленнасць "Браслава" (1966), ціхую, развітальную мудрасць "Ружовага дня" (1982), запаленне прыроды ад ваеннага болю ў "Ганчы - зямлі партызанскай" (1969), кранутую смуткам веліч у "Родным краі" (1968), захапляльную, магутную радасць абуджэння зямлі ў "Сакавіцкім сонцы" (1982), старажытную, вытанчаную і самадастатковую духоўнасць "Каложы" (1969). А пейзаж "Стоўбцы" (1968) увогуле ўтрымлівае такі вялікі змест, што ў літаратуры яго можна параўнаць толькі з жанрам рамана-эпапеі. Мастак часта ўзмацняў у творах прыроднае гучанне колеру, надаваў яму дэкаратыўнасць. Але цудоўным чынам абагулены колер не губляў багацця, разнастайнасці прыродных фарбаў, а канцэнтравана ў іх, дадаткова праяўляў той ці іншы пейзажны вобраз. Цвірка злучаў у вялікіх карцінах праўдзівую неспрэчнасць першага ўражання і рамантычную ўзвышанасць адрэфлектаванага перажывання прыроды.

Цвірка - шчаслівы прыклад мастака, які развіваўся. "не сыходзіў з дыстанцыі" ўвесь свой доўгі век. Быў хоць і няроўны, але на ўзроўні. Апошнім дзесяцігоддзем жыцця ён захапіўся нацюрмортам. Творы гэтага жанру вызначаюцца маштабнасцю, уласцівай Цвірку ўвогуле, і адначасова камернасцю, інтымнасцю, кранальнасцю безабароннага і крохкага чалавечага побыту. Кветкі - адзін з "атамаў" прыроды, маленькая каштоўнасць яе грандыёзнай скарбніцы, і ўвасабленнем гэтай "дробязі" зацікавіўся ўжо вельмі сталы мастак. Раней ён глядзеў усё больш удалячынь, а тут прыгледзеўся да блізкіх рэчаў, да рэчаў у руках - магчыма, таму, што далячынь зрабілася менш дасягальнай.

Калі ў памяці ўзнаўляеш вобраз творчасці Цвірка, дык пераважаюць уражанні моцы, шырыні, упэўненасці. Згадваюцца між іншым "паданні" пра выключную маэстрыю мастака. Але, калі глядзіш на канкрэтныя творы, гэтае адчуванне значна дапаўняецца наяўнасцю відавочных рэфлексій майстра наконт драматызму, шматбаковасці не толькі прыгожага, але і пакутнага жыцця. Зрэдку ў творах прысутнічае храм - як духоўная і эстэтычная кульмінацыя краявіду. Чамусьці ў ваяўніча "атэістычнай" дзяржаве мастаку даравалі гэта.

Цвірка належаў да тых рэдкіх мастакоў, у лёсе якіх спалучаюцца выключны талент, афіцыйнае прызнанне, жыццёвы поспех, дзякуючы супадзенню ў іх творчасці, уласных памкненняў з нейкімі істотнымі запатрабаваннямі заказчыкаў і часу.

В.У. Вайцахоўская.

Турызм і бюракратызм

Грамадскае аб'яднанне
"Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны"
220034, г. Мінск вул. Румянцава, 13, тэл. 284-85-11, разліковы рахунак
№ 3015741233011 у аддз. №539 ААТ "Белінвестбанк", г. Мінска, код 739

30 снежня 2012 г. № 92

А.У. Кабякову,
Кіраўніку Адміністрацыі
Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь,
220016, г. Мінск, вул. К. Маркса, 38

Аб паляпшэнні абслугоўвання
замежных грамадзян, якія
персанальна наведваюць Беларусь

Паважаны Андрэй Уладзіміравіч!

Наша краіна зацікаўлена ў пашырэнні культурных, эканамічных і турыстычных персанальных кантактаў з грамадзянамі іншых краін. Аднак сістэма рэгістрацыі замежных грамадзян вельмі недасканалая і нагадвае старыя савецкія часы.

З мэтай прыцягнення замежных грамадзян у нашу краіну і павелічэння валютных рэзерваў прапануем зрабіць працу аддзелаў па грамадзянству і міграцыі па прынцыпу "аднаго акна".

Усталяваць у іх касы для аплаты пошлін і іншых плацяжоў, зрабіць аддзелы "Белдзяржстраху" і прызначыць працу гэтых аддзелаў з 8.00 да 20.00 без перапынку на абед і з адным выходным у тыдзень.

Такая сістэма працы ліквідуе вялікія чэргі і палепшыць імідж нашай краіны ў свеце.

З павагай

Старшыня ГА "ТБМ імя Ф. Скарыны"

Алег Трусаў.

МІНІСТЭРСТВА
ЎНУТРАНЫХ СПРАЎ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

вул. Гарадскі вал, 2, 220050, г. Мінск
тэл/факс (017) 218 79 62, 203 99 18
эл.пошта: dumvd@mailgov.by

05.01.2013 № 40/3505
На № _____ ад _____

МИНИСТЕРСТВО
ВНУТРЕННИХ ДЕЛ
РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

ул. Городской вал, 2, 220050, г. Минск
тел/факс (017) 218 79 62, 203 99 18
эл.почта: dumvd@mailgov.by

Старшыні ГА
"ТБМ імя Ф.Скарыны"
Трусаву А.А.
Мінск, вул. Румянцава, 13

Паважаны Алег Анатольевіч!

У Міністэрстве ўнутраных спраў Рэспублікі Беларусь разгледжаны Ваш зварот, накіраваны з Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь.

Неабходна адзначыць, што існуючая сістэма рэгістрацыі замежных грамадзян і асоб без грамадзянства пабудавана з улікам вопыту замежных дзяржаў, а таксама шматгадовага вопыту нашай краіны і патрабаванняў сучаснасці.

Рэгістрацыя інашаземцаў з'яўляецца адміністрацыйнай працэдурай, прадугледжанай Пералікам адміністрацыйных працэдур, ажыццяўляемых дзяржаўнымі органамі і іншымі арганізацыямі па заявах грамадзян, зацверджаным Указам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь ад 26.04.2010 №200. Адзначаная працэдура выконваецца ў дзень звароту, прадугледжвае дакументы, неабходныя для ўезду ў краіну, дадаткова патрабуецца толькі аплата дзяржаўную пошліну.

Заканадаўствам вызначана кола асоб, якія вызвалены ад аплаты рэгістрацыі. Акрамя таго, адсутнічае неабходнасць згоды ўласніка жыллага памяшкання, у якое ажыццяўляецца рэгістрацыя, паколькі яна носіць заяўляльны характар.

Таксама інфармуем аб тым, што рэжым работы тэрытарыяльных падраздзяленняў па грамадзянству і міграцыі пабудаваны на падставе пажаданняў і прапановаў грамадзян, прыём ажыццяўляецца 6 дзён у тыдзень.

У гэты час вывучаецца магчымасць змяшчэння ў іх пунктаў прыёму плацяжоў з выкарыстаннем Адзінай разліковай інфармацыйнай прасторы. Зацверджаны адпаведны план мерапрыемстваў, завяршэнне якіх плануецца ў 2013 годзе.

Таксама прааналізавана мэтазгоднасць прысутнасці прадстаўнікоў страхавых кампаній у тэрытарыяльных падраздзяленнях па грамадзянству і міграцыі. Паколькі інашаземец абавязаны мець страхавы поліс на момант ўезду ў рэспубліку, а кошт страхавога полісу пры непрацяглым знаходжанні вельмі малы, вызначаная прысутнасць не мэтазгодная.

Акрамя таго, органамі ўнутраных спраў увесь час прымаюцца меры, накіраваныя на спрашчэнне ажыццяўлення адміністрацыйных працэдур, а таксама заключэнне міжнародных пагадненняў, якія вызваляюць грамадзян ад рэгістрацыі на пэўны час.

У сваю чаргу, жадалі бы выказаць Вам падзяку за канструктыўныя прапановы, якія, па магчымасці, будуць улічаны пры перапрацоўцы заканадаўства.

Намеснік Міністра

М.А. Мельчанка.

Да 100-годдзя з дня нараджэння Віталія Цвірка "Белпошта" выпусціла мастацкі канвэрт. Скарыстаны карціны В. Цвірка "Прыпяць", "Стоўбцы". На марцы фрагмент карціны Л. Шчамялява "Партрэт мастака В.К. Цвірка".

Канвэрт да 100-годдзя "Паўлінкі"

Канвэрт да 100-годдзя першай пастаноўкі славутай купалаўскай "Паўлінкі" выпусціла "Белпошта".

Мастак М. Рыжы.

ПРА "РУСІНСКАЕ ПРОЗВІШЧА" І ІНШАЕ

Адносна таго, як і калі з'явіліся, утварыліся прозвішчы беларусаў, распавядаецца ў многіх навуковых ці навукова-папулярных артыкулах (напрыклад, П. Сцяцко, В. Дзеружынскага, В. Урублеўскага і інш.). Грунтоўна пра гэта гаворыцца і ў манаграфіі буйнейшага вучонага, заснавальніка беларускай анатоміі М.В. Бірылы "Беларуская антрапалогія: уласныя імёны, імёны па бацьку, прозвішчы" (Мінск, 1966).

Ён вывучыў усе гістарычна-юрдычныя дакументы XV-XVIII стст., якія адносяцца да тэрыторыі, што цяпер уваходзіць у склад Беларусі. Паколькі названая кніга, як і дзве другія манаграфіі на тую ж тэму, апублікаваны ў 1969 і 1982 гг., выдаваліся ў савецкі перыяд, аўтар нідзе нават не ўпамінае аб русіфікацыі, якая пачалася пасля 1772 года (першага падзелу Рэчы Паспалітай). Многія ж зробленыя ў манаграфіі высновы аб'ектыўна і заслужаваюць увагі. Паказана, напрыклад, што беларускія прозвішчы ў XVII ст. толькі пачалі складвацца, працэс іх фармавання працягваўся ў XVIII і нават у XIX стагоддзях. Гэта датычыць асноўнай масы насельніцтва - сялянства, прадстаўнікі ж больш высокіх колаў грамадства абзаваліся прозвішчамі раней - у канцы XVI ст.

Шмат якія прыведзеныя ў кнізе факты гавораць самі за сябе. Так, са зводнай табліцы (с. 289) відаць, што ў XVI ст. прозвішчаў на *-ович (-евич)*, утвораных ад імёнаў па бацьку, было 83%, а на *-ов (-ев)* - 1, 75%, на *-ин* - 1, 63 %.

Выклікаюць цікавасць супастаўленні, зробленыя М.В. Бірылым у Масквіі ў XV-XVI стст. імёны па бацьку на *-ович (-евич)* маглі насіць толькі прадстаўнікі самых высокіх слаёў пануючага класа, а ўсе іншыя асобы мелі імёны па бацьку на *-ов, -ин*. У Вялікім жа Княстве Літоўскім - зусім іншая карціна: на 1500 выпадкаў імёны па бацьку на *-ович (-евич)* мелі больш як 1200 асоб і толькі каля 50 асоб - на *-ов (-ев), -ин*. Паступова ўжыванне імёнаў па бацьку становіцца "ўстойлівай кніжнай традыцыяй, якая, несумненна, адграла немалаважную ролю ў фармаванні адпаведных прозвішчаў на *-ович (-евич)* і *-ов (-ев)*".

Помніцца: калі я, тагачасны настаўнік сярэдняй школы на Гродзеншчыне, працятаўшы манаграфію М.В. Бірылы, у адпачынку час 1966 ці то 1967 года прыехаў у родную вёску Іскозы Дубровенскага раёна Віцебскай вобласці, то спрабаваў дазнацца ў староўх аб вытоках іх прозвішчаў. Толкам ніхто нічога не ведаў. І толькі адзін дзед (па прозвішчы - Зайцаў) сказаў прыкладна так: захалялася легенда-паданне, што прозвішча гэтае нашым далёкім продкам далі пры царыцы Кацярыне, калі гэтыя землі захапілі расійцы (маскалі); наш продка быў паляўнічым у пана і чамусьці меў мянушку "Заяц".

З гэтым паданнем, на-

пэўна, варта згадзіцца, як і з такімі радкамі аднаго з артыкулаў Вадзіма Дзеружынскага: "Пры першым падзеле Рэчы Паспалітай былі раздзелены новыя прозвішчы літвінам-беларусам, жыхарам цяперашніх Віцебскай, Магілёўскай, Гомельскай абласцей. Гэтыя прозвішчы былі на расійскі манер, а сама працэдура раздачы прозвішчаў мела характар этнічнага генацыду".

У якасці прыкладаў з прозвішчамі на *-оў (-аў)*, не тыповымі для жыхароў нашай краіны, можна назваць такіх вядомых беларускіх пісьменнікаў, як Васіль Быкаў, Міхась Лынькоў, Аркадзь Куляшоў. Або з прозвішчамі на *-ин*: Іван Шамякін, Рыгор Барадулін, Геннадзь Бураўкін. Ці прыгадаем прозвішчы былых партыйных кіраўнікоў рэспублікі: К.Т. Мазураў (родам з Гомельскага павета), П.М. Машораў (з Сенненскага павета), Я.Я. Сакалоў (з Горацкага павета), М.М. Слонькоў (з Рагачоўскага раёна). І названыя вышэй пісьменнікі таксама родам з усходніх ці паўночна-ўсходніх раёнаў Беларусі.

Аналагічныя прозвішчы і на маёй маладой радзіме. Два прозвішчы ўтвораны, відаць, ад мянушак: Котаў, Галубцоў. (Такія прозвішчы-мянушкі - Кот, Голуб, Галубец - неаднаразова сустракаюцца ў манаграфіях М.В. Бірылы).

Некалькі прозвішчаў створана па імёнах бацькі: Навумаў (ад "Навум"), Глебаў (ад "Глеб"), Андрасаў (ад "Андрос"), Дзямідаў (ад "Дзіма").

Ледзь не палова жыхароў вёскі мела прозвішча *Лепяшоў* (з націскам на апошнім складзе). Цяжка сказаць, якім чынам яно ўзнікла. Магчыма, ад мянушкі: помніцца з маленства, як мая бабуля (па лініі маці) часам з насмешкай ці абурэннем казала пра якога-небудзь Лепяшоў: "Ну й Лепяшы егыя!..". Дарэчы, пры савецкай уладзе прозвішча падпала пад праўку: усе Лепяшавы сталі Лепешавымі (з націскам на першым складзе). Між іншым, у маім дыпломце аб заканчэнні Аршанскага настаўніцкага інстытута на левым баку напісана па-беларуску: *Лепяшоў*, а на правым - (паруску): *Лепешев*.

Былі ў вёсцы тры прозвішчы на *-ин*. Яны таксама з'явіліся, хутчэй за ўсё, па імёнах бацькі: *Мінін* (ад "Міна"), *Арцёмкін* (ад "Арцём"), *Калінін* (ад "Калінін, Каліна").

У вёсцы былі досыць распаўсюджаны ў гутарковым маўленні імёны па бацьку на *-онак (-ёнак)*; да прыкладу: Васіль *Данілёнак* (што значыць "Васіль, сын Данілы"), *Мелянёнак* (ад "Мяляня, Емяляня") і г.д. Маскоўскія пісары такія імёны былі заменены на *-енка*: *Анішчанка* (ад "Анішчонак"), *Сідарэнка*, *Змітрачэнка*.

Абрусенне прозвішчаў адбылося не толькі ва ўсходніх і паўночна-ўсходніх землях Віцебшчыны або ва ўсходніх раёнах Магілёўскай і Гомельскай абласцей. Прыпомнім хоць некалькі прозвішчаў за межамі Беларусі: Расул Гамзатаў,

Чынгіз Айтматаў. Або: Назарбаеў, Бакіеў... Міжвольна напрошваецца здагадка: калі б, не давадзі божа, і Амерыка аказалася ў лапах расійскай ці савецкай імперыі, то сёння Барак Абама, мусіць, быў бы ўжо Барак Абамаў або Барак Абамін.

І ў літаратуры гэты працэс знайшоў адлюстраванне. Адзін з герояў апавесці В. Быкава "Трэцяя ракета" - Якут Папоў, у трагікамедыі Я. Купалы "Тутэйшыя" Мікіта Зносаў ператвараецца ў Нікіція Зносілава, у апавяданні К. Крапівы "Мой сусед" Цыбулевіч стаў Лукавічыным...

Усё гэта - рэшткавыя, непазбыўныя сляды русіфікацыі.

Пішу пра гэта, каб выказаць свой (лічу, небеспаспартыўны) погляд пра ўтварэнне прозвішчаў на *-оў (-аў)*, *-ин* у Беларусі. Яны, у тым ліку і маё прозвішча, тыповыя не для Беларусі, а для Расіі. А вось Э. Ялугін у "Нашым слове" (2012. № 49) піша пра мяне: *"Ну хочацца спадару паходзіць ад літвінаў - і няхай. Хоць прозвішча мае, мяркую, русінскае"*. Не, не русінскае, а расійскае! Як, дарэчы, і прозвішча *Ялугін*, носьбіт якога родам са станцыі Асінаўка, што за 12 км ад маёй Дуброўны (супаставім, скажам, такія бясспрэчныя рускія прозвішчы: Пушкін, Ельцын, Пуцін).

Э. Ялугін настойліва паўтарае, што "Полацкая зямля ніколі Літвой не называлася" і "людзі самі сябе называлі там русінамі, а пазней беларусінамі". Але такія сцвярджэнні рэзка разыходзяцца з тым, што засведчана ва ўсіх беларускіх энцыклапедыях і акадэмічных лінгвістычных даведніках.

Так, у "Беларускай Савецкай Энцыклапедыі" (т. 8, с. 486 - 487) сказана, што "Полацкае княства з 1307 г. - у складзе Вялікага Княства Літоўскага", што ў 1504 г. на тэрыторыі Полацкага княства "створана Полацкае ваяводства" як адміністрацыйна-тэрытарыяльная адзінка ВКЛ і што толькі "паўднёва-1-га падзелу Рэчы Паспалітай (1772) правабярэжная частка Полацкага ваяводства" далучана да Расійскай імперыі. Пра Оршу ў энцыклапедыі гаворыцца, што яна "з 20-х гадоў XIV ст. да 1772 г. - у складзе ВКЛ". Захаваліся і пісьмовыя афіцыйныя сведчанні: напрыклад, "Лісты" (1573-1574) дзяржаўнага і ваеннага дзеяча ВКЛ аршанскага старасты Філона С. Кміты-Чарнабыльскага - яго службовая перапіска з членамі каралеўскай рады ВКЛ.

Складальнікі такіх аўтарытэтных акадэмічных даведнікаў, як "Слоўнік мовы Скарыны", "Этымалагічны слоўнік беларускай мовы", "Гістарычны слоўнік беларускай мовы", ні ў адным з пісьмовых помнікаў не выявілі слова "беларусін". Гэта - не беларускае слова, а польскае. Яно даецца ва ўсіх польскіх даведніках. Напрыклад, у "Падручным польска-беларускім слоўніку" (Варшава, 1962, с. 30) *bialorusin* мае

адпаведнік *беларус*.

Ужо даводзілася пісаць, што слова "русіны" фіксуецца толькі ў адным з названых акадэмічных даведнікаў і глумачыцца як назва ўкраінцаў заходнеўкраінскіх зямель. У сучаснай жа ўкраінскай літаратуры (гістарычнай і мастацкай на гістарычную тэму) слова "русіны" актыўна ўжываецца як назва ўсіх украінцаў ранейшых эпох (прычым не толькі па праваслаўным веравызнанні, а і па прыналежнасці да пэўнай народнасці). Так, вядомы ўкраінскі прафесар-філолаг Г.П. Піўтарак у сваёй манаграфіі пра падзеі XII ст. піша: "паўднёвыя русіны (то-бок украінцы)". Украінскія вучоныя-гісторыкі аргументавана даказваюць, што толькі ўкраінцы маюць права сваю дзяржаву мінулых эпох называць Руссю, а сябе - русінамі.

Што да слоў "літвін" ("жыхар Вялікага Княства Літоўскага"), "літва" (насельніцтва ВКЛ), "лицвяки", то яны на законнай падставе апісваюцца ў беларускіх слоўніках - гістарычным і этымалагічным.

Э. Ялугін адзначае, што хутка завершыць раман "Перад пагопам", дзе будзе размова і пра падзеі часоў Люблінскай уніі 1569 года. Там ужо чытач напэўна ж сустрэнецца з прывычнымі для аўтара тэрмінамі "русін", "беларусін".

І яшчэ адна заўвага. У "Нашым слове" (2012. № 32) Э. Ялугін піша, што ніхто з беларускіх пісьменнікаў, пачынаючы з Багушэвіча, не назваўся літвінам. Сярод прыведзеных шасці прозвішчаў ёсць і У. Някляеў. І ён, само сабой зразумела, не лічыць сябе літвінам. А ў творы гістарычнага плана называе рэчы сваімі імёнамі. У адным з эпизодаў ягонай нядаўня апублікаванай пэмы "Паланэз" Вялікі князь ВКЛ Ягайла (1377-1392), звяртаючыся да нас, цяперашніх, "з глыбіні вякоў" кажа са здзіўленнем, недаўменнем і незадавальненнем: *Вы разлучылі дух з крывёю /, абрусёўшы пад Масквою, / Пад назвай,*

адзенай Масквой, / Не сталі нават маскалімі, / А толькі назваю адной - / І тая назва стала вамі. / Вы - беларусы? Хто такія? / Ёсць Польшча, Жмудзь, / Літва, Расія - / Як вы ўшчаміліся сярод? / Адкуль з'явіліся? З балот? / З чаго зляліся? З туману?.. / Такіх падмен, такіх падманаў / Не ведаў ні адзін народ... / ...Няма ніякай Белай Русі, / А ёсць Вялікая Літва! / І хітрая Літва малая, / Былая Жмудзь, пра тое знае, / Вялікая - не хоча знаць...

(Так і хочацца дапоўніць радкі У. Някляева наступнымі словамі, уклаўшы іх у вусны Ягайлы: *- Ах, растакую ж вашу маць, / Як любяць маскалі казаць, - / Пайдзі наклічу сваю раць, / Каб вас ураз утаймаваць!*)

Іван Лепешаў.

Новы зборнік Івана Лепешава

"Перад змярканнем" - так называецца зборнік Івана Лепешава, прафесара Гарадзенскага каталіцкага ўніверсітэта. Гэта плод працы навукоўца за мінулы год. Вядомы збіральнік беларускіх фразеалагізмаў, прыказак значнае месца ў сваёй працы прысвячае аналізу гісторыі нашага краю.

У зборніку чытачы знойдуць артыкулы пра літвінства, мову, спрадвечныя беларускія сімвалы. Значная колькасць артыкулаў, змешчаных у кнізе, летась была надрукаваная менавіта ў газеце "Наша слова". Артыкулы ж, змешчаныя ў рускамоўных выданнях, падаюцца па-руску.

Гэта ўжо сорок пятая кніга прафесара. Яна выйшла малым накладам ад выдавецтва "Юрсапрынт". У выдавецтве і можна набыць гэты зборнік.

Пачынаецца кніга з артыкула, змешчанага летась у "Народнай волі":

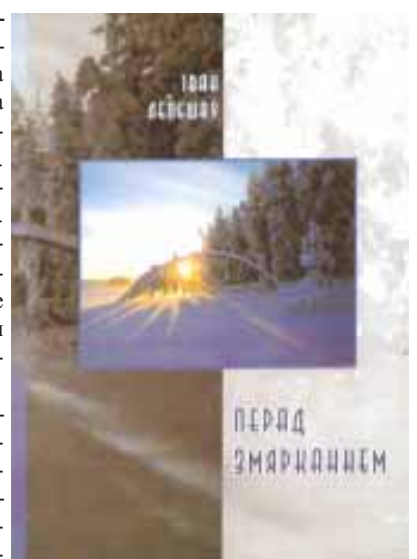
НЯЎЖО І ПРАЎДА, ШТО "ЗАНЯЛА БЕЛАРУСЬ СВОЙ ПАЧЭСНЫ ПАСАД МІЖНАРОДАМІ"?

Сто гадоў таму Янка Купала, вястун і прарок, якому ўсё сніліся сны аб Беларусі, напісаў вялікі верш "Маладая Беларусь". Ужо тады, як і раней, душу паэта абнімала "без граніц, без канца маці-радасць, што лепшы дзень родзіцца". Верш канчаўся негасальнай надзеяй і заклікам: *Падыймайся з нізін, / сакаліна сям'я, / Над крыжамі бацькоў, / над нягодамі; / Занімай, Беларусь маладая мая, / Свой пачэсны пасад / між народамі!..*

Радкі гэтыя былі актуальныя і тады, актуальныя яны і сёння. Нездарма ў 1994 годзе журы тагачаснага конкурсу на Дзяржаўны гімн Рэспублікі Беларусь рашыла прыняць за тэкстуальную аснову гімна тры строфы (1, 5, 6-ю) верша "Маладая Беларусь", а ў якасці прыпева прапанавала апошнюю, 12-ую строфу. Ды хутка рэзка змянілася, кажучы словамі Мікіты Зноска, "палітычная сітуацыя", і сёння мы масм гімн, мала чым адрозны ад савецкага, які пачынаўся словамі "Мы, беларусы, з братняю Руссю..."

Купалаўскі сімвал *пасада* як вобраз маладой Беларусі, роўнай сярод роўных, адчуваецца і ў ягоным вершы "Час!" (1918): "Хай скажа сам народ... як заводзіць лад: ці жыць далей у няволі, ці разжыцца новай доляй, новы ўзнесць пасад". Да гэтага ж вобраза пэат вернецца зноў у пэме "Безназоўнае", напісанай ў 1924 г., калі ў БССР пачалася беларусізацыя: *Беларусь у куце / У хаце сваёй села, - / Чарка мёду ў руцэ, / Пазірае смела.*

Калі ж праз некалькі гадоў з беларусізацыяй было пакончана раз і назаўсёды гэтак званымі нацэмамі пры адначасовым ажыццяўленні палітычнай русіфікацыі, Янка Купала, унутрана застаючыся нескаронным, павінен быў выконваць ролю блазна, юбілейнага пэата. Ён яшчэ і яшчэ раз

пераконваўся, што пры бальшавіках Беларусь не зойме "свой пачэсны пасад між народамі". Сталінскі стаўленік у Мінску П.К. Панамарэнка 21 лістапада 1938 г. у сакрэтным лісце да "бацькі" Сталіна даносіў яму, што Янка Купала нядаўна сказаў: *"Усе нашы карты біты, лепшыя людзі вынішчаны, трэба самому рабіць харакіры (ён ужо спрабаваў адноічы паконыць з сабой). У другі раз ён пачаў скардзіцца (у сваім асяроддзі) на нястрымную тугу, на тое, што ніякай Беларусі ён не бачыць вакол сябе, што ён хутка памрэ з такім жа смуткам аб Беларусі, з якім пачынаў сваё жыццё ў маладосці... Янка Купала гаворыць, што тое, што ён пісаў пры Савецкай уладзе, не творчасць, а дрындзікі"*.

У іншай мясціне гэтага ж ліста даносіцца, што Янка Купала пусціў ва ўжытак крылаты выраз *"Пакуль жыве мова, жыве народ"*. З думкамі пра Беларусь пэат трагічна загінуў у Маскве напярэдадні свайго 60-годдзя.

"Сваёй ахвярай пагібеллю ён нязмерна ўзвысіўся ў часе і стаў неадсяжны, - пісаў Васіль Быкаў. - Цяпер мы ведаем: ён не прыняў зло. Ён не мог адолець яго, але не мог і скарыцца яму. Можна, сапраўды лепей памерці - ці самахоць, ці ад спрацькаванай рукі спецыяліста? Каб не многі жыць бальшавіцкае зло, не стываць акафісты злачынныму рэжыму, які тады схпіўся ў смяротнай бойцы з другім не меней злачынным рэжымам. Падобна, Купала зрабіў свой выбар - самы жаслівы, але з часоў Ісуса Хрыста і самы чалавечны выбар".

Агульнавядома, што нацыя без сваёй мовы - гэта не нацыя. І не народ. А як жа ў нас цяпер - у суверэнай Рэспубліцы Беларусь?...

Адказ і ў гэтым артыкуле і ў іншых з новай кнігі прафесара Івана Лепешава.

Іван Лепешаў.

Прырода ў арнаменце

Спакон веку ў арнаменце ў натуральным ці стылізаваным выглядзе перадаваліся матывы рэчаіснасці. Часта аб'ектам рэчаіснасці з'яўляецца Сонца ў выглядзе тых ці іншых салярных знакаў. Роля Сонца прашчуралі была асэнсавана яшчэ, ў старажытныя часы. Адсюль яго абагатованы рознымі народамі, узнікненне святаў, што прысвечаны шанаванню Сонца, як, напрыклад, нашы Каляды ці Купалле. Цікава прасачыць, як людзі маглі абазначыць у побыце гэтую жыватворную крыніцу.

На розных побытавых і рытуальных рэчах Сонца абазначаецца рознымі сімваламі. Найбольш устойлівыя з іх - гэта круг, круг з кропкай у сярэдзіне, чатырохканцовы крыж, крыж у крузе, шасціканцовы крыж у крузе і некаторыя іншыя. Гэтыя сімвалы сустракаюцца на старажытных гліняным посудзе, на драўляных, тканых і вышываных вырабах. Напрошваецца пытанне: чаму гэтыя, а не іншыя сімвалы зацвердзіліся ў народным уяўленні, як найбольш здатныя для выявы галоўнай крыніцы ўсяго жыцця на Зямлі?

Існуе распаўсюджанае тлумачэнне аб узнікненні некаторых салярных сімвалаў. Абазначэнне Сонца кругам тлумачыцца яго падабенствам да круга, а абазначэнне чатырохканцовым крыжам грунтуецца на падабенстве да крыжа прылады, з дапамогай якой у старажытнасці здабывалі агонь трэннем. Далёкія продкі зямны агонь атаясамлівалі з нябесным.

Але прырода ўзнікнення сімвалаў Сонца, якія пазней перайшлі ў арнамент, магла быць і іншай. Гэтыя сімвалы маглі ўзнікнуць пры назіранні прыродных з'яў, што існавалі заўсёды, і людзі іх назіралі з часоў палеаліту. Патлумачым гэта на прыкладах.

Перш-наперш прыгадаем, што так званыя пёрыстыя аблогі на вялікай вышыні над Зямлёй утвараюцца ледзянымі крышталікамі рознай формы ў залежнасці ад тэмпературы і вільготнасці атмасферы. Але толькі некаторыя тыпы крышталікаў здольныя выклікаць тую атмасферную з'яву, пра якія пойдзе гаворка.

Сонца - круг з кропкай у сярэдзіне

Часцей за ўсё вясной і летам пёрыста-слаістыя аблогі, што ўтвораны ледзянымі крышталікамі ў выглядзе шасцігранных прызмачак, маюць частку крышталікаў, якія так арыентуюцца адносна назі-

ральніка на Зямлі, што сонечныя прамені, якія праходзяць праз гэтыя крышталікі, ўтвараюць светавое кольца вакол Сонца. Такая атмасферная з'ява завецца *галю*. Яно можа назірацца і вакол Месяца. Гэта і магло быць прычынай абазначэння Сонца ў выглядзе круга з кропкай у сярэдзіне.

Сонца - чатырохканцовы крыж

Пры пэўных, даволі рэдкіх умовах, калі аблогі складаюцца з шасцівугольных ледзяных пласцінак і шасцігранных прызмачак, якія інакш арыентаваны адносна назіральніка, чым у папярэднім выпадку у атмасферы назіраецца крыж з Сонцам у сярэдзіне.

Сонца - чатырохканцовы крыж у крузе

Калі воблака складаецца з крышталікаў у выглядзе шасцівугольных пласцінак і шасцігранных прызмачак, якія павольна апускаюцца на Зямлю адны ў гарызантальным становішчы, а другія ў вертыкальным і выконваюць некаторыя іншыя рухі, дык можна назіраць крыж з Сонцам у сярэдзіне і колца вакол Сонца.

Сонца - шасціпрамянёвы крыж у крузе

Калі пядзецца на Сонца скрозь імглу, дык можна заўважыць, што ад Сонца распаўсюджваецца шэсць промяняў. Тое самае мы бачым, калі глядзім на нейкую светавую крыніцу ў цемры (яркая зорка, далёкае вогнішча на ўзвышшы, ліхтар на слупе). Гэта тлумачыцца існаваннем шасціжгуцікаў у хрусталіку вока, якія і ствараюць падобны эффект.

Бывае дванаццаціп'ялёсткавае салярнае абазначэнне. Яно з'явілася пазней, як вываду Сонца на працягу дванаццаці месяцаў.

Сонца абазначаецца і восьміпялёсткавай разеткай. Такі сімвал мог узнікнуць з чатырохканцовага крыжа, які ўтвораны з чатырох стылізаваных каласоў. Ён ужываецца ў славянскай, угра-фінскай арнаментацыі і арнаментацыі іншых народаў. Калі кожную палавінку стылізаванага каласка ўявіць асобна, дык атрымаецца васьміканцовая зорка-разетка. Такім мог быць натуральны шлях узнікнення салярных сімвалаў, якія ўвайшлі ў нацыянальны беларускі арнамент.

*В. Арлоў,
г. Віцебск*

Польская музыка - са скарбонкі спрадвечнага

Вечар класічнай музыкі, прысвечаны 100-годдзю польскага кампазітара Вітольда Лютаслаўскага (1913-1997) адбыўся ў Дзяржаўнай філармоніі пры падтрымцы Інстытута Польскага ў Менску.

Дзяржаўны акадэмічны сімфанічны аркестр Беларусі выканаў канцэрт для фартэпіяна ў 4-х частках і маленькую сюіту. Кіраваў аркестрам выдатны майстар Павел Котла з Варшавы, які сёння з'яўляецца дырыжорам Лонданскага сімфанічнага аркестра. На імпрэзе прысутнічаў амбасадар Польшчы Лешак Шарэпка і іншыя госці.

Вітольд Лютаслаўскі, кампазітар, п'яніст і дырыжор займае пачэснае месца ў гісторыі польскай музыкі пасля Ф. Шапэна. Гэты год у Польшчы абвешчаны ў гонар яго. Яго творы гучаць у канцэртных залах больш за 60 гадоў.

Кампазітар Вітольд Лютаслаўскі нарадзіўся ў сям'і абшарнікаў, ён - сын палітычнага дзеяча Юзафа Лютаслаўскага (1881-1918), арыштванага і забітага большавікамі. Вітольд складаў музыку з дзевяцігадовага ўзросту (прэлюдыя для фартэпіяна, 1921), вучыўся іграць на скрыпцы і фартэпіяна. Ён скончыў Варшаўскую кансерваторыю ў 1937 годзе, паралельна вывучаў матэматыку як студэнт Варшаўскага ўніверсітэта (1931-1933).

У Варшаўскай кансерваторыі Лютаслаўскі навучаўся ў вядомага расійскага і польскага кампазітара, прафесара Вітольда Восіпавіча Малішэўскага (1873-1939), вучня М. А. Рымскага-Корсакава і заснавальніка Адэскай кансерваторыі (1913). Менавіта таленавіты педагог Малішэўскі за-

клаў асновы кампазітарскага майстэрства Лютаслаўскага (іншым вядомым вучнем В. А. Малішэўскага быў Н. Н. Вілінскі). Лютаслаўскі высока цаніў музычныя творы другога выдатнага кампазітара XX стагоддзя - Ігара Стравінскага. Як кампазітар ён фармаваўся яшчэ пад уплывам Караля Шыманоўскага, захапляўся мазавецкім фальклорам.

Падчас Другой сусветнай вайны ён быў мабілізаваны, выконваў абавязкі радыётэлефаніста, трапіў у палон, але здолеў уцячы. Зарабіў у варшаўскіх кавярнях разам з Андэжэем Пануфнікам, збіраючы сродкі для артыстаў, якія хаваліся ад нацызму (у тым ліку, для Уладзіслава Шпільмана). Пасля 1948 году польскія сталіністы, якія ішлі Жданаўскім курсам, абвінавачалі Лютаслаўскага ў фармалізме.

Пасля прэміі ЮНЕСКА (1959) і выканання струннага квартэта ў Стакгольме (1965) да кампазітара прыйшло міжнароднае прызнанне.

Лютаслаўскаму належаць 4 сімфоніі, канцэрт для аркестра, шэраг камерных і вакальных твораў, у тым ліку - на словы А. Мішо, Р. Дэснаса,

Ю. Тувіма і іншых паэтаў. Ён першы лаўрэат Прэміі Гравемайера (1985, за Трэцюю сімфонію), лаўрэат прэміі імя Соніна і прэміі Гердэра (абедзве - 1967), прэміі Эрнста Сіменса (1983), прэміі Кіёта (1993), узнагароджаны залатым медалём Каралеўскага філарманічнага таварыства Вялікабрытаніі (1987), кавалер французскага Ордэна мастацтваў і літаратуры, польскага Ордэна Белага арла (1994), ганаровы доктар многіх універсітэтаў, у тым ліку Кембрыджскага.

Яго творы выконвалі лепшыя музыканты свету, сярод якіх: Мсціслаў Растропавіч, Хайнц Холігер, Дзітрых Фішэр-Діскаў, Ганне-Сафі Мутар, Дон Апшоў, Георг Шолці, Эса-Пека Саланен, Антоні Віт і іншыя. В. Лютаслаўскі з'яўляўся ганаровым доктарам шэрагу прэстыжных універсітэтаў Польшы, Еўропы і Амерыкі, у тым ліку - Каралеўскай Акадэміі музыкі ў Лондане, Акадэміі прыгожых мастацтваў у Парыжы, Акадэміі Св. Цэцыліі ў Рыме, Амерыканскай Акадэміі мастацтваў.

В. Лютаслаўскага запрашалі да ўдзелу ў прэсты-

жных фестывалях конкурсах кампазітараў, для чытання лекцыяў і правядзення майстар-класаў.

Сучасны дырыжор Павел Котла выдатна перадаў стылістычны асаблівасці музыкі В. Лютаслаўскага, тэмпа, нацыянальны характар і тэмперамент аўтара.

Павел Котла вучыўся ў музычным універсітэце Ф. Шапэна ў Варшаве, стажыраваўся на музычных курсах ў Вене, Сіене, Інсбруку і Брыксене. Дырыжор супрацоўнічаў з большасцю польскіх філармоній, аркестрам Акадэміі Бетховена, рабіў запісы з сімфанічным аркестрам польскага радыё, працаваў з тэатрам оперы ў Шчэціне, выступаў ў Швецыі, Чэхіі, Францыі, Германіі, Бельгіі, Расіі і іншых краінах.

Жыхары і госці Менска змаглі наталіць свае душы выдатнай музыкой, дзякуючы майстэрству дырыжора і артыстаў Дзяржаўнага акадэмічнага сімфанічнага аркестра.

Партыю фартэпіяна выконваў саліст Габрыэліюс Алектна.

*Э. Дзвінская,
фота аўтара.*

Сустрэча з Ірынай Жарнасек

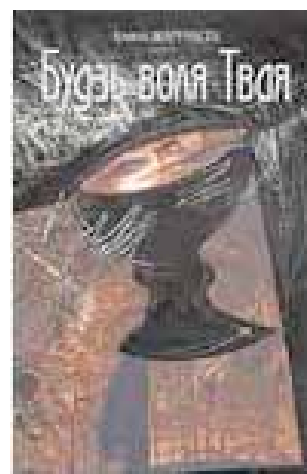
30 студзеня 2013 года ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры адбылася творчая сустрэча з вядомай пісьменніцай Ірынай Францаўнай Жарнасек, якая зараз з'яўляецца галоўным рэдактарам дзіцячага часопіса. Яе раманы "Будзь воля Твая", які быў выдадзены ў 2004 годзе распаўвадае чытачам XXI стагоддзя пра адну з трагічных старонак гісторыі нашай Бацькаўшчыны мінулага стагоддзя - росіцкую трагедыю... Героямі твора з'яўляюцца як гістарычныя асобы - бласлаўленыя айцы марыяне Антоні Ляшчэвіч і Юры Кашыра, так і тые людзі, што жылі альбо маглі жыць побач з імі і сталі ўдзельнікамі гэтых жудасных і адначасова

такіх прыгожых у сваёй ахвярнай любові і высакароднасці падзей. Раман пабачыў свет у выдавецтве "Про Хрысто". Вечарынай кіравала адна з супрацоўніц гэтай установы вядомая літаратарка Хрысціна Лялько.

Вельмі хораша спявалі дзяўчаты і хлопцы з квартэта камернага хору "Глэрыя". Было сказана многа цэпых слоў пра спадарыню Жарнасек.

Выступалі Франц Сіўко, Сяргей Панізьнік, Ірына Багдановіч, Міхась Скобла, Алякс Шатэрнік.

На мерапрыемстве прысутнічала творчая інтэлігенцыя г. Менска, а таксама беларуская моладзь. Можна было набыць творы Ірыны Францаўны, якія былі выда-

дзены ў мінулыя гады рознымі выдавецтвамі. Панавала творчая атмасфера. Было вельмі цікава.

*Аляксей Шалахоўскі,
гісторык, журналіст.*

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

Алена Анісім, Юрась Бабіч, Марыя Баравік, Вінцук Вячорка, Юрась Каласоўскі, Юля Карчагіна, Леакадзія Мілаш, Максім Новік, Язэп Палубятка, Аляксей Пяткевіч, Уладзімір Содаль, Станіслаў Суднік, Павел Сцяцко, Алег Трусаў.

<http://nashaslova.mns.by/> <http://pawet.net/>
<http://kamunikat.org/> <http://tbn-mova.by/>

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.
231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.
Газета падпісана да друку 11.02.2013 г. у 10.00. Замова № 353.
Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 2000 асобнікаў.
Падпісны індэкс: 63865.
Кошт падпіскі: 1 мес. - 4450 руб., 3 мес. - 13350 руб.
Кошт у розніцу: па дамоўленасці.

Заснавальнік:

ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб рэгістрацыі № 908 ад 18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Адрас рэдакцыі:

231293, Лідскі р-н, в. Даліна.

Адрас для паштовых адпраўленняў:
231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: naszaslova@tut.by